

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Değerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Ođlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlamaktadır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as **(Fig. 1)**, **(Fig. 2)** as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Kadıkalesi Zeuxippus Ailesi Seramiklerinin Tipolojisi

Filiz İnanan*

Özet

Kuşadası'nın güney sahilinde yer alan Kadıkalesi, Batı Anadolu'nun en önemli Orta Çağ kalelerinden biridir. Kadıkalesi'nde 2001 yılında başlatılan kazı çalışmaları sonucunda, kalenin proto-historik bir höyük üzerine kurulmuş olan bir liman kenti kalesi olduğu saptanmıştır. Bunun yanında, kalenin sadece savunma işlevi amacı taşımadığı, içindeki anıtsal bir yapıyı koruduğu ortaya çıkmıştır. Anıtsal yapının Laskarislerin (1204-1261) Anaia Başpiskoposluğu'nun ikametgahı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca kalenin, yine aynı dönemde bir "gümrük kapısı" ilişkisiyle, bir "kommerkiarios"a ev sahipliği yapmış olabileceği belirtilmektedir. Kadıkalesi kazılarında çok fazla sayıda ve farklı grupta Orta Çağ seramiği ele geçmiştir. Bunların içinde özellikle Zeuxippus Ailesi seramikleriyle ilişkili olan çok sayıda buluntunun tipolojisi yapılmış ve kimyasal analizlerle bu parçaların bir kısmının Kadıkalesi'nin yerel üretimleri olduğu belirlenmiştir. Kadıkalesi kazılarında henüz bir seramik fırını tespit edilmemiştir ancak burada özellikle 13.yüzyılda çok aktif olduğu söylenebilecek geniş çaplı seramik üretimi konusudur. Buluntular içinde, bu grup seramiklerle doğrudan ilişkili çok sayıda üçayak, konik ve çubuk gibi fırın malzemeleri de Anaia-Kadıkalesi'nin seramik üretim merkezi olabileceğini işaret eden çok önemli veriler bulunmaktadır. Zeuxippus ailesine ait seramik parçaları ayrıntıyla ele alınmış ve yaygın olan 11 kap tipi belgelenmiştir. Yarı mamul parçaların birçoğu, tipolojide var olan kâse, derin kâse ve tabak formlarıyla eşleşmektedir. Çalışmamızda, bu kap tiplerinin analizlerle karşılaştırılması sonrasında, Kadıkalesi üretimleri içindeki en yaygın formun saptanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadıkalesi, Anaia, Zeuxippus Seramiği, yerel üretim, Orta Çağ.

* Öğr. Gör. Dr. Filiz İnanan, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bursa. E – posta: filizinanana@hotmail.com.

Abstract

Kadıkalesi located on the south coast of Kuşadası, is one of the most important middle age settlements in the west of Anatolia. During the excavations in Kadıkalesi, started in 2001, it has been revealed that this is a harbour castle which was built on a proto-historical mound. In addition, the findings have also revealed that the castle was built not only for the defence of the area but also for the protection of inside the building which was a place for the residence of Anaian archiepiscopate in Laskarid period (1204-1261). It has been declared that the castle may have hosted a kommerkiarios owing to the function as a “custom station”. The ongoing excavations have presented that numerous and different pottery was dated to the Middle Age. One of these potteries was found that they were related with Zeuxippus Family Ware and a typology of these potteries. The series of chemical analysis were performed to be proved that some of these potteries were produced in the Kadıkalesi area or near of this area. Yet the kiln has not been unearthed, the local production of Kadıkalesi (or Anaia) was probably active in 13th century. Beside, many tripods and a few conics, straws, semi-finished fragments, the three fragments of Zeuxippus Ware were found out with the tripods adjacently. For this reason it could be considered that Zeuxippus Ware of Anaia is directly connected to the kiln equipment in Kadıkalesi. And some of the semi-finished fragments have the same form with bowl, deep bowl and plate findings. The findings of Zeuxippus Family Ware was examined in detail and classified into 11 different groups and the groups were compared with the test results. This study is aimed that determining the most common types of Kadıkalesi local production.

Keywords: Kadıkalesi, Anaia, Zeuxippus Ware, local production, middle age.

Giriş

Kadıkalesi, Kuşadası'nın güneyinde, sahil kıyısından yaklaşık 250 metre geride yer alan bir Orta Çağ kalesidir. Kalenin üzerinde yükseldiği Anaia kentinin tarihçe bilgileri kısıtlıdır, ayrıca kalenin inşa tarihine ilişkin bir belge tespit edilmemiştir. Asimetrik bir çokgen planda inşa edilmiş olan yapı, değişik büyüklükte ve biçimde burçlarıyla çok dikkat çekici bir görünüme sahiptir. Kadıkalesi'nde 2001 yılında başlatılan kazı çalışmaları Prof. Dr. Zeynep Mercangöz'ün başkanlığında sürdürül-

mektedir¹ ve kaleyle ilgili en önemli veriler buradaki arkeolojik kazılarla sağlanmıştır. Kazı çalışmaları sırasında, Kadıkalesi'nin proto-historik bir höyük üzerinde yükselen bir liman kalesi olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında, kale içinde genişletilen açmaların verileriyle, kalenin sadece savunma işlevi amacıyla inşa edilmediği, bir anıtsal yapıyı koruma işlevini de üstlendiği belirlenmiştir. Z. Mercangöz, bu yapının Laskarislerin (1204-1261) Anaia Başpiskoposluğu'nun ikametgahı olduğunu ve yine bu dönemde bir "gümrük kapısı"yla ilişkisi sebebiyle, bir "kommerkiarios"a ev sahipliği yapmış olabileceğini bildirmiştir. Tüm bunlara ek olarak, 1261 yılında yapılan Nymphaion antlaşması sonrasında İtalyanların Akdeniz yolculuklarında Anaia limanının öneminin arttığı ve Bizanslı ustaların elinden çıkan malların Latinlerin katkısıyla, deniz aşırı ticarete yer aldıkları görülmüştür².

Kadıkalesi'ndeki çalışmalar, yapının tarihçesinin dışında, çok farklı türde ve yoğun miktarda Orta Çağ seramiğinin açığa çıkarılmasıyla ayrı bir önem taşımaktadır. Ele geçen İnce Sgraffito, Ege Tipi Kazıma Dekorlu, Astar Boyama, Geniş Oyma (Champleve), Boyalı Sgraffito, Zeuxippus Ailesi Seramikleri gibi kırmızı hamurlu seramikler ile Beyaz Hamurlu Bizans seramiklerinin birçoğu ayrıntılı yayınlarla bilim dünyasına kazandırılmıştır³. Buluntular kalenin farklı yerlerinde ve bir arada ele geçtiğinden dolayı, Orta Çağ'da burada birden fazla atölyenin varlığından söz etmek mümkündür⁴.

Zeuxippus Seramik Ailesi

Kadıkalesi kazılarında henüz bir seramik fırını tespit edilmemiş olmasına rağmen, kazı buluntularına dayanarak özellikle 13.yüzyılda çok aktif olduğu söylenebilecek geniş çaplı seramik üretimi konusudur. Buluntular arasında çok sayıda üçayak, fırın çubuğu, koni gibi fırın malzemesinin yanı sıra yarı mamul ve hatalı üretim mal bulunmaktadır⁵. Bu malların çoğunluğu Zeuxippus Ailesiyle ilişkili kaplardır. Zeuxippus seramiklerine ait parçaların büyük kısmının güneybatı yamaçlardan surun dışına

1 Kadıkalesi kazı çalışmalarına ilişkin bazı yayınlar; Mercangöz 2013, Mercangöz 2008, Mercangöz-Doğer 2009, Mercangöz 2010, Mercangöz-İnanan 2011, Mercangöz 2012, Mercangöz-Tok-Coşkun 2013.

2 Mercangöz 2013a, 13.

3 Kadıkalesi Kazısı sırlı seramik buluntuları içeren yayınlardan bazıları; Mercangöz 2013, Mercangöz-Doğer 2009, Doğer 2004, Doğer 2005, İnanan 2013.

4 Mercangöz 2013b, 27.

5 İnanan 2010, 127-fig.3, 127-fig.4-5. Mercangöz-Doğer 2009, 99-Tab. IV-a.

atıldığı görülmüştür. Buna karşın diğer seramik gruplarının çok sayıda ele geçtiği sarnıçların alt kotlarında bu aileye ait örnekler rastlanmaz. Dolayısıyla bu tip kapların atölyesinin kalenin güney yarısında olabileceği düşünülmektedir⁶.

Makalemizin konusunu oluşturan seramikler, bilim dünyasına ilk kez A.H.S. Megaw tarafından “Zeuxippus Seramikleri”⁷ adıyla, İstanbul-Hipodromu ile Zeuxippus Hamamı arasında bir arada ele geçen bir grup seramikle tanıtılmıştır. Sonraki yıllarda farklı bölgelerde yapılan kazı ve araştırmalar neticesinde, bu seramiklere çok fazla sayıda ve özellikte örnek eklenmiş ve seramikler çok tartışılan bir mal grubu halini almıştır. Anadolu içinde ve Anadolu dışında, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun egemen olduğu ve alışverişte bulunduğu çok geniş bir coğrafyaya dağılan seramiklere⁸ özellikle son yıllarda araştırmacılar yoğun ilgi göstermektedir. Genel görünümü itibariyle birbirine çok benzeyen bu geniş seramik ailesine ait parçalar üzerinde çok sayıda analiz çalışması yapılması zorunluluk olmuştur⁹. Bu gereksinimi doğuran faktörlerin en başında farklı bölgelerde ele geçen grup örneklerinin farklı hamur ve sır kalitelerine sahip olması gelmektedir. Analiz çalışmalarının en önemli ve erken yayınlarında biri A.H.S. Megaw ve Jones’un¹⁰ Bizans seramiklerinin kökenlerine dair analizlerini konu alan yayınıdır. Bu yayının ardından H. Maguire’in editörlüğünde Bizans seramikleri bu kez kil kaynakları, sır kaliteleri ve üretim teknolojileri açısından incelenmiştir¹¹.

Araştırmalar sonucunda Megaw’ın ilk yayınladığı çok kaliteli hamurlu, ince cidarlı ve çok kaliteli sıra sahip örneklerin dışında pek çok farklı yerleşimde bu grubun türev/taklitlerinin yerel atölyelerde üretildiği ve homojen bir seramik grubu olmadıkları açığa kavuşmuştur. Bu farklı üretimler araştırmacılar arasında bir terminoloji tartışması doğurmuştur. “Zeuxippus Taklitleri”, “Zeuxippus Türevleri”, “Zeuxippus Etkili Seramikler”, “Zeuxippus Seramiklerinin Alt Türleri”, Venedik üretimleri için “Spirale Cerchio” gibi, farklı üretimlerin temsili için farklı isimler

6 Mercangöz 2013b, 27.

7 Megaw 1968, 67-88. Seramik grubu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Megaw 1989; Armstrong 1992; Spiesser 1996; Uggeri 1998; Uggeri 2003; Böhlendorf-Arslan 2004, 125-130; Doğer 2009, 89-90; Doğer 2014, 36-51.

8 Böhlendorf-Arslan 2004, Teil III, Karte 4; İnanan 2010, 166- Harita 1.

9 Analiz sonuçları için bkz. Megaw-Jones 1993; Armstrong-Hatcher 1997; Armstrong-Hatcher 1997; Waksman-Spiesser 1997; Megaw-Armstrong-Hatcher 2003; Waksman-François 2004-2005; Waksman 2010; Waksman 2013.

10 Megaw-Jones 1983.

11 Maguire 1997, Armstrong-Hatcher 1997.

kullanılmıştır. İsimlendirme tartışmaları hala devam ederken, hemen hemen tüm araştırmacılar Megaw'ın yayınladığı ilk örneklerin “Gerçek Zeuxippus Seramikleri” adıyla anılmasında ve bunların tek bir üretim merkezinin bulunduğu ve ilk örneklerden yola çıkılarak Akdeniz çevresindeki birden fazla merkezde yerel üretimlerinin yapıldığı konusunda hemfikirdir¹².

Kadıkalesi Seramiklerinde Kap Formları

Kadıkalesi kazılarının ilk on yıllık sürecinde ele geçen seramik buluntuları arasındaki Zeuxippus Ailesi seramiklerinden yaklaşık beş bin parça incelenmiş, bunlar içindeki farklı formlar belirlenerek tipolojileri hazırlanmıştır. Tipolojimiz, 11 farklı kap tipi ile bu tiplerin bazılarında ortak olan, birbirlerinden küçük farklarda ayrılan yüksek ve halka kaide parçalarını içermektedir.

Tip-1 Derin Kâse: (Lev. 1- Lev. 11.a)

Kadıkalesi seramikleri¹³ içindeki açık kapların ilk formu Tip-1-Derin Kâse başlığında tasniflenmiştir (Lev. 1: 1-17). Bu tipteki kâselerin kaide çapları 3,7, 5 ile 6,4 cm. ağız çapları 11-21 cm (yoğunlukla 15-17 cm), yükseklikleri 6,4 ile 9,5 cm. arasında değişmektedir. Tip-1 örnekleri yüksek halka kaideli, küresel gövdeli ve basit, yuvarlatılmış ağız kenarlıdır. Kaidelerin halka kısımlarında dışa çekik bir görünüm göze çarpar. Halka kaidenin oturma düzlemi ise çoğu örnekte hafif yuvarlatılmış ve dışa çekiktir. Bazen halka kaidenin zemine oturan üç kısmının hafifçe yukarıya doğru çekilip tamamen yuvarlatıldığı görülür (Lev. 1: 1, 4). Halka kaidenin oturma düzleminin düz olduğu parça sayısı azdır (Lev. 1: 3). Gövde küreseldir ve ağza doğru dikleşen (Lev. 1: 1, 3) ya da hafif dışa doğru genişleyen olmak üzere iki farklı görünüme sahiptirler (Lev. 1: 8, 9, 10). Tip-1'e ait oldukları düşünülen yuvarlatılmış basit ağızlı hafif dik veya dışa çekik ağız kenarı parçaları, açıları ve yükseklikleri hesaplanarak, yüksek halkalı kaplara ait olmaları sonucuna varıldığı için

12 İnanan 2013, 60-62.

13 Kadıkalesi seramikleri adı altında topladığımız seramikler, Zeuxippus Ailesi ile ilişkili olan parçalardır. Bu parçalardan bir kısmının Kadıkalesi yerel üretim malları olduğu göz önüne alınarak, makalemizde Zeuxippus ailesi seramik örnekleri yerine “Kadıkalesi seramikleri” olarak isimlendirilmeleri tercih edilmiştir. Lev. 1’de ise Zeuxippus Ailesi Seramikleri için “ZFW” kısaltması kullanılmıştır.

bu tipe dahil edilmişlerdir (Lev. 1: 5, 7, 11-17). Ağız kenarı parçalarının cidar kalınlıkları değişmekle beraber formları açısından birbirleriyle tutarlıdır. Sadece iki adet buluntuda gövde sonunda hafifçe dikleşerek kap ağzının daraltıldığı ve ağız kısmının tam yuvarlatılarak hafifçe dışa çekildiği görülür. Ancak bu küçük farklılığa rağmen bu iki parçanın da yüksek halka kaideli olması kuvvetle muhtemeldir (Lev. 1: 2, 6).

TİP-2 Derin Kâse: (Lev. 2- Lev. 11.b)

Tip-2 başlığı altında yüksek halka kaideli, dışa doğru genişleyen derin gövdeli ve içe doğru kırılan dikey ağızlı kaplar sınıflandırılmıştır. Bu tip kâselerde, kaide çapları 6 – 6,6 cm, ağız çapları 10-20 cm. (yoğunlukla 16-17 cm) yükseklikler 9,3 – 10,1 cm. arasında değişiklik gösterir. Tipin tüme yakın kâselerinde görüldüğü üzere, kaide halkalarındaki dışa çekik görünüm ile kaidelerin yuvarlatıldığı örnekler Tip 1 kâseleriyle ortaktır (Lev. 2: 18). Ancak iki kâsenin kaidenin zemine oturan ucunda farklılık gözlenir. Bu kâselerden birinde (Lev. 2: 19) kaide halkası, Tip-1 deki parçalardan sadece biriyle uyuşarak (Lev. 2: 3) daha dik biçimde düzleme oturur. Ayrıca kaide halkası çok hafif içe doğru çekiktir. Bir diğer kâsede (Lev. 2: 20) kaide halkasının alt kısmı düzleştirilmiş, kenar ucu ise hafifçe dışa çekilmiş ancak yukarıya doğru döndürülmemiştir. Bu ayrıntıya diğer kaide parçalarında pek sık rastlanmaz. Tip-2 kâseleri kaburgalı ve kaburgasız olmak üzere iki farklı ağız profiline sahiptir. Kaburgalı ve kaburgasız ağız parçalarının çap ölçüleri de farklılık göstermez. İçe doğru kırılarak keskin biçimde daralan dikey ağızlarda gövdenin dikey ağızla kesiştiği kısımda, dikey ağzın ortasında ve ağız kenarında olmak üzere genellikle üç kaburga uygulanmıştır. Ağızların uç kısımları hemen her örnekte yuvarlatılarak düzeltilmiştir (Lev. 2: 21-29). Kaburgasız buluntularda ise dikey ağız kenarı gövdeden ayrılan kısmından itibaren içe doğru kırılarak daraltılmıştır. Uç kısımlar yine yuvarlatılmıştır, parçaların uç kısımlarının çok hafif dışa çekik oldukları görülür (Lev. 2: 30- 35).

TİP-3 Derin Kâse: (Lev. 2- Lev. 11.c)

Kadıkalesi seramiklerinde bir diğer önemli form düz dipli, ağza doğru hafifçe genişleyen dar gövdeli ve yuvarlatılmış basit ağızlı kâselerdir. Tip-3 kâselerinde kaide çapları 6 - 8,5 (yoğunlukla 6-7 cm) cm. ağız çapları 14-16 cm, yükseklikler 7,2 -8 cm arasında değişmektedir. Bu

tipin iki tüm örneğinde ve küçük parçaların çoğunda düz dibin zemine tamamen düz biçimde oturduğu görülürken (Lev. 2: 36, 37, 40-45) bazı diplerin merkeze doğru hafifçe içe yükselerek zemine temas etmediği görülür (Lev. 2: 46-48). Bazı düz dip parçalarının dış kısımları yuvarlatılarak sade biçimde gövdeyle birleşirken, az sayıdaki örnekte dışta ikişer kazıma çizgiyle keskinleştirerek bir dekorasyon oluşturulmuştur (Lev. 2: 46-48). Bu tip kâselerde yuvarlatılmış basit ağız kullanılmıştır. İki adet basit ağızlı, dar gövdeli parça, ölçüleri hesaplanıp formları göz önüne alınarak düz dipli olmaları kuvvetli sonucuna varılmış ve bu tipe dahil edilmiştir (Lev. 2: 38, 39). Bu ağız parçalarından birinin gövde kısmında ayrı bir hamur parçasının ters “U” biçiminde kap üzerine applike edilmesiyle yapılmış, süsleme dışında herhangi bir işlevi bulunmayan yalancı bir kulpa sahip olduğu, aynı kaba ait amorf gövde parçalarıyla değerlendirildiğinde kabın karşıt yönünde bir yalancı kulp daha bulunduğu görülmüştür (Lev. 2: 39).

TİP-4 Derin Kâse: (Lev. 3- Lev. 11.d)

Tip-4 kâselerinde belirgin profil yüksek halka kaide ve küresel gövdedir. Hemen hemen bütün örneklerde, yaklaşık 1 cm. genişliğinde dışa çekik ağız tablası dikkati çeker. Farklı olarak bazı kâselerde Tip-3 (Lev. 3: 39) örneğinde olduğu gibi yalancı kulp ve kulp biçiminde kavis yapmayıp dik olarak gövdeye eklenmiş yalancı kulp benzeri uygulamalar görülür. Kâselerde kaide çapları 5,7-6,5 cm, ağız çapları 11,8-25 cm (yoğunlukla 15-16 cm), yükseklikler 6-7,8 cm. arasında yoğunluk göstermektedir. Bazı yüksek halka kaide ve gövdelerinde taşıdıkları yalancı kulplar sebebiyle bu grup içinde tasniflenmiştir (Lev. 3: 77- 81). Bu kaide halkalarının tümü dışa çekiktir. Ayrıntıda profillerde bazı küçük farklılıklar izlenir. Örneğin bir kaidenin dışa çekilen ucu, hafifçe döndürülerek yarım ay biçimine sokulmuştur (Lev. 3: 77). Başka birinin uç kısmı içten yuvarlatılmıştır, dıştan hafif dışa çekilerek sivriltilmiştir (Lev. 3: 79).

Tip-4'e dahil edilen yalancı kulplu ağız kenarlarında, dışa çekik tablalarda büyük benzerlikler varken, gövde kısımlarında bazı farklılıklar göze çarpar. Bazı parçalarda gövdeden kaideye doğru dikey ve dar bir profil izlenirken (Lev. 3: 54, 55, 60, 61); bazı parçalarda ağız çevresinde hafif dikey, gövde kısımlarının ise diğerlerine göre daha küresel biçime sahip olduğu görülür (Lev. 3: 56, 70-76).

TİP-5 Derin Kâse: (Lev. 4- Lev. 11.e)

Diğer tiplere göre daha az sayıda buluntuyla temsil edilen Tip 5 kâselerinde kaide çapı 5 cm, ağız çapları 14,6-20,8 arasında değişmektedir. Tek tüm kabın yüksekliği 6 cm.dir. Bu kâse hafif dışa çekik, alçak halka kaideli, küresel gövdeli ve geniş ağız tablalıdır. Bu kap formundan yola çıkarak benzer profildeki dışa çekik ağız tablalı (Lev. 4: 83-84) örnekler ile yaklaşık 1.01 cm genişliğindeki düz tablalı profiller aynı grupta toplanmıştır (Lev. 4: 85-86).

TİP-6 Kâse: (Lev. 4- Lev. 11.f)

Kadıkalesi seramiklerinde Tip-2 kaplarıyla çok benzeşen ancak ağız çapları, kaide çapları ve yükseklikleri hesaplandığında derin kâse yerine kâse olarak değerlendirmemiz gereken bir tip daha mevcuttur. Kaide çapları 8 cm. ağız çapları 15,7-22 cm. yükseklikleri 8,9-9,6 cm arasında değişen bu kâseler yüksek halka kaideli ve dik ağızlıdır. Kadıkalesi buluntuları içinde Gerçek Zeuxippus Seramikleri olarak tanımlanan İstanbul örneklerine en yakın örnek olan tüm kâse, hamur yapısı açısından da form açısından da Kadıkalesi üretimi oldukları düşünülen kaplardan büyük farklılık gösterir (Lev. 4: 87)¹⁴. Bu çanağın kaide halkası hafif dışa çekiktir ve kaidenin zemine oturan kısmı dümdüzdür. Ağza doğru genişleyen gövdeyi takip eden dik ağız, çok keskin bir profile sahiptir. Ağız kenarı ise yuvarlatılmamış, tersine sivri biçimde sonlandırılmıştır. Kadıkalesi üretimi olması muhtemel olan kâse ise (Lev. 4: 95), yine dışa çekik halka kaidelidir ancak kaidenin uç kısmı hem içe hem de dışa doğru hafifçe sivriltilmiştir. Ağza doğru açılarak genişleyen gövde dik ve kaburgalı ağız kenarıyla sonlanır. Ancak kaburgalar, Tip-2 örneklerinde olduğu gibi sivri değildir.

TİP-7 Kâse: (Lev. 5- Lev. 11.g)

Kadıkalesi seramikleri içindeki en yaygın formun Tip 7 kâseleri olduğunu belirtmek gerekmektedir. Her kazı sezonunda bu gruba ait yüzlerce parça ele geçmiştir. Bu kâseler oldukça dışa çekik, yuvarlatılmış uçlu alçak halka kaideli, dışa açılan geniş gövdeli, dar ve düz ağız tablalı ve küçük boyutludur. Kaide çapları 6,2 – 7,2 cm. ağız çapları 18 - 28,8 cm.

¹⁴ Bu kabın resmi için bkz. Mercangöz 2013, 199-Kat.no: 10.

(yoğunlukla 19-22 cm), yükseklikler 2,9-6,2 cm. arasında yoğunlaşır. Var olan tam forma sahip kapların kaide formları birbirine büyük benzerlik gösterir. Sadece birkaç küçük ayrıntıda farklılık taşırlar. Bazı kaidelerin yüksekliği değişir (Lev. 5: 99, 100, 101, 102, 104, 105, 107), bazılarında ise neredeyse bilezik şeklindeki ayrı bir parça eklenmiş izlenimi verecek kadar yuvarlak bir kaide halkası görülür (Lev. 5: 103, 106, 108). Ağız profillerinde sadece düz ağız tablasının kalınlığı değişir. Bunun dışında kâseler için tek bir farktan daha söz edilebilir. Bazı örneklerde gövdenin ağıza döndüğü kısım yuvarlatılmıştır. Diğer parçalarda bu kısım sivri ve daha keskin bir görünüme sahiptir. Bu parçalar kendi içlerinde değerlendirildiğinde düz ağız tablasının gövdeyle kesiştiği noktada beliren küçük bir ayrıntıdan da söz edilebilir. Bazı ağız tablalarının gövdeye birleştiği kesim içten yuvarlatılmıştır (Lev. 5: 109, 110, 113, 120-122, 126, 131, 135, 142, 143). Diğerlerindeyse bu kısım daha sivriltilmiş ve keskin profilli biçimde şekillendirilmiştir (Lev. 5: 111, 112, 114- 119, 123-125, 127-130, 132-134, 136- 141, 144).

TİP-8 Kâse: (Lev. 6- Lev. 11.h-Lev. 12.k)

Tip 8 kâseleri dışa çekik, alçak halka kaideli, açık ve geniş gövdeli, yuvarlatılmış basit ağızlı ve genellikle çok küçük boyutludur. Tam olan az sayıda örnekten yola çıkılarak kaide çaplarının 6,2-7,4 cm. ağız çaplarının 17,6-25,3 cm. yüksekliklerin 4-5,2 cm. arasında olduğu belirlenmiştir. Kaideler diğer tiplerdeki alçak halka kaide formlarından farklılık göstermez. Bir tüme yakın kabın kaidesi dışa çekik ve diğerlerine göre daha sivri (Lev. 6: 145), daha ince cidarlı başka bir çanağın kaidesi yine dışa çekiktir ancak dıştan yuvarlatılmıştır (Lev. 6: 153). Bazı kaide profilleri, Tip-7 (Lev. 6: 103, 106, 108) örneklerindeki gibi dıştan yuvarlatılmışlardır (Lev. 6: 147). Tam formu belirlenen tek bir kâsenin kaide halkası daha keskin olan profili nedeniyle diğer kaidelerden ayrılır (Lev. 6: 149).

Kuşadası, Kadıkalesi kazılarında çok fazla miktarda yuvarlatılmış, basit ağızlı kenar parçası ele geçmiştir. Bu ağızlardan ağız çağları ve profilleri göz önünde tutularak, bazı basit ağız kenarları Tip-1, Tip-9 bazıları ise Tip-8 içinde sınıflandırılmıştır. Tip-8 dahilindeki basit ağız kenarlarında, gövdenin ağız kısmına yakın bölümünden itibaren, kâse içe doğru hafifçe kıvrılır (Lev. 6: 146-147). Fakat bazı ağız parçalarında bu kıvrım çok daha belirsizdir. Bu parçalarda ağız sadece uç kısmında içe çekiktir (Lev. 6: 148, 150-152, 154-156).

TİP-9 Tabak: (Lev. 6- Lev. 11.j-Lev. 12.l¹⁵)

Kadıkalesi seramiklerinde Tip-9 örnekleri, form açısından Tip-8 ile aynı özellikleri paylaşmakla birlikte, bu kapları, daha yayvan gövdeli ve daha geniş çaplı ağız açıklıkları nedeniyle tabak olarak tanımlamak yerinde olacaktır. Bu tabaklarda kaide çapları 5-7,1 cm. ağız çapları 16,8-24,8 cm. yükseklikler 4,5-5,9 cm. arasındadır. Bu tipe ait kaide ve ağız profilleri özellikle Tip-8'e ait kâselerden hemen hiçbir fark taşımaz. Tüme yakın kaplardan sadece birinin kaide halkası Tip-8 (Lev. 6: 149) kâselerinden birine çok benzer ancak biraz daha sivri bir uçla zemine oturur (Lev. 6: 159). Yine Tip-9 içindeki tabaklardan birinin kaide halkasının çok daha ince cidarlı ve diğer kaidelerin yuvarlaklığına karşın biraz daha sivrilerek dışa çekilmesi de küçük bir fark olarak değerlendirilebilir (Lev. 6: 161).

TİP-10 Tabak: (Lev. 6- Lev. 11.ı- Lev. 12.m)

Tip-10 tabakları, ele geçen az sayıdaki tam form üzerinden alçak halka kaideli, geniş ve yayvan gövdeli ve çok dışa çekik ağız tablalı tabaklar olarak tanımlanmıştır. Kaide çapları 5,8-9,2 cm. ağız çapları 17,6-29,4 cm. yükseklikler 4,2-7,2 cm. arasındadır. Kaide halkalarının dışa çekik profilleri diğer tiplerin alçak halka kaideleriyle benzeşmekle birlikte iki tanesinde küçük farklılıklar saptanmıştır. Bir tabakta (Lev. 6: 170) kaide halkası, diğer alçak halka kaidelere oranla daha dik biçimde düzleme oturur. Ayrıca kaidenin uç kısmı içten ve dıştan hafifçe dışa çekilerek sivri kenarlı hale getirilmiştir. Bir diğer tabakta (Lev. 6: 167) kaide halkasının özenle kesilmiş gövdeye yerleştirildiği ve çok keskin olduğu izlenir. Bu tipe ait ağız kenarlarında, gövde bitimiyle ağız tablasının kesiştiği kısımdan itibaren genişliği 0,5-1 cm arasında değişen, hafif içbükey halde kıvrılmış, çok fazla dışa çekik profiller ortak özelliktir. Dış kısımlarında bir farklılık gözlenmezken, tablaların dışa çekildiği kısmın iç yüzeylerinde bazı parçalarda daha sivri ve keskin geçişlerin yapıldığı (Lev. 6: 169, 171), bazı parçalarda bu kısımların yuvarlatılmıştır (Lev. 6: 168, 173).

TİP-11 Tabak: (Lev. 6- Lev. 12.n)

Tip-11 tabakları tek bir tüm tabak doğrultusunda sınıflandırılmıştır (Lev. 6: 174). Bu tabak sadece hafif dışa çekik alçak halka kaide profili

15 Mercangöz 2013, 195-Kat.no: 2- 197-Kat.no: 6.

göz önüne alındığında Tip-7, Tip-8, Tip-9 ve Tip-10 tabak ve kâselerine ayırt edilemeyecek kadar çok benzemektedir. Tabağın kaide çapı 7,7 cm. ağız çapı 25 cm. yükseklik 5,3 cm.dir. Diğer ağız parçalarında çap ölçüleri cm. 21-26 arasında değişir. Tek bir parça 16 cm. çapındadır (Lev. 6: 179). Çok geniş ve yayvan gövdeli, ağzın yaklaşık 1,2 cm altında, gövdenin sert bir kırılmayla kıvrılarak ağzın dik hale getirilmiş olan bu tabağın farklı bir tip olarak değerlendirilmesi gerekmiştir. Ayrıca tabağın ağız profili ilk bakışta Tip-7'nin düz tablalı ağız kenarlarına benzese bile, gövdenin sonundaki sert kıvrımın etkisiyle dik ve düz tablalı ağız kenarı biçimini almış ve ayrı bir görünüme bürünmüştür. Ağız kenarının uç kısmı düzleştirilip hafifçe dışa çekilerek gövde cidarından taşmaktadır (Lev. 6: 174). Dar ve düz tablalı ağızların yanı sıra yine gövdenin ağza yakın kısmının dik, yuvarlatılmış basit ağızla sonlandırıldığı formların da bu tip içinde değerlendirilmesi uygundur (Lev. 6: 177-180).

Yüksek Halka Kaideler

Tip-1, Tip-2, Tip-4 ve Tip-6 Kaplarında Ortak Formlar (Lev. 7- Lev. 8)

Kadıkalesi Seramikleri içindeki Zeuxippus Ailesine dahil edilen yaklaşık 1700 adet kaide parçası incelenmiş, yüksek halka kaidelerde yaygın olan formlar 4 ana grupta toplanmıştır. Bu kaidelerin çapları 4-9 cm. (yoğunlukla 5-6 cm.) arasında değişmektedir. Yüksek halka kaideler, sayıca alçak halka kaidelerden daha az olmasına rağmen kendi içlerindeki küçük ayrıntılar sebebiyle daha fazla alt gruba ayrılmaktadırlar.

Yüksek halka kaidelerde en yaygın form kaide halkasının gövdeye bağlandığı kısımdan oturma düzlemine doğru genişleyerek açıldığı, düzleme oturan uç bölümün hafifçe dışa çekilerek içten ve dıştan yuvarlatıldığı formdur. Kaide yükseklikleri bazen 1,8 cm'ye ulaşır (Lev. 7: 181-197). Diğer bir kaide formunda kaide halkası yine oturma düzlemine doğru genişleyerek açılır ancak uç kısımlar ilk gruba göre daha düzdür, çok yuvarlaşmadan zemine oturmaktadırlar (Lev. 7:198-205). Üçüncü grup yüksek halka kaideler, ilk iki gruba nispeten daha dik bir açıyla genişler ve uç kısımlar içten ve dıştan hafifçe yuvarlatılmışlardır fakat cidar kalınlıkları değişen kaide uçlarının dış kısmında, zeminle temas eden bölümlerinde dışa taşkın bir çıkıntı izlenir (Lev. : 206-212). Dördüncü grupta tasniflenen kaidelerde dışa doğru genişleyerek açılan kaide halkaları, ilk gruplara oranla içten ve dıştan daha keskin biçimde sonlanan uçlara

sahiptir. Bu grup kaide halkalarının hemen her yerinde cidar kalınlığı eşittir ya da uçta çok az incelik kalınlaşabilmektedir (Lev. 7: 213-236). Bu dört ana grubun yanı sıra çok az sayıda kaideyle temsil edilen bir alt grup oluşturulmuştur. Alt gruptaki kaidelerde bir profil, dışa doğru genişleyerek açılan kaide halkasının zemine çok azı bir kısmının temas ettiği, uç kısmın dış yüzünün dışa çekilerek çok hafifçe yukarı doğru döndüğü örnekleri kapsar. Bu dönüşler bazı parçalarda yuvarlak biçimdedir (Lev. 8: 237). Bazı parçalarda ise daha keskin, sivri uçlar görülür (Lev. 8: 238-239). Bu kaidelere form olarak çok benzemekle birlikte, kaide halkasının iç kısmının çok düzgün bir yay çizerek tamamen düzeltildiği, oturma düzleminde hafif sivrilerek çok az kısmıyla zemine oturan ve dıştan yuvarlatılmış örnekler mevcuttur (Lev. 8: 240-243). Diğer bir profilde (Lev. 8: 244-246) kaide halkasının üst kısmında dar olan hamur kalınlığının, uç kısma doğru, hem iç hem dış yüzde, genişleyerek kalınlaştığı ve dışa çekildiği görülmektedir. Çok az sayıda örnekle temsil edilen (Lev. 8: 247-248) örnekte, kaide halkası neredeyse dimdiktir. Oturma düzlemleri ise tamamen düzleştirilmiştir. Bir örnek (Lev. 8: 249), hafife içe kıvrılan kaide halkasının uç kısmındaki küçük bir ek gibi tam yuvarlak görünümüyle diğerlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca (Lev. 8: 250) kaide halkasının orta kısmına doğru daralıp uç kısmında genişlemesiyle fark yaratan görünümde bulunmaktadır. Yüksek halka kaideler içinde az sayıda kaide, alçak halka kaidelerle benzer bir görünüm sergiler. Sadece yükseklikleriyle onlardan ayrılırlar. Bunlar arasında içten ve dıştan yuvarlatılmış uçlu (Lev. 8: 251-253), önceki örneklere göre daha alçak olan kaide halkaları (Lev. 8: 254-255) ile uç kısmı hafifçe sivrilerek daha keskin bir biçimde zemine oturan formlar (Lev. 8: 256-257) mevcuttur.

Alçak Halka Kaideler

Tip-5, Tip-7, Tip-8, Tip-9 ve Tip-11 Kaplarında Ortak Formlar (Lev. 9-Lev. 10)

Kadıkalesi seramiklerinde en yoğun kaide profili alçak halka kaidelerdir. Buluntular içinden 90 tanesi seçilerek yaygın formlar saptanmıştır. Alçak halka kaide parçalarında kaide çapları 6-11 cm (yoğunlukla 6-7 cm) arasındadır ve form özellikleri açısından çok küçük farklılıklar taşımaktadırlar.

Alçak halka kaideler arasında en yaygın form kaide halkasının hafifçe dışa genişleyerek açılan, zemine oturan kısımlarında içten ve dıştan

yuvarlatılmış, Tip-5, Tip-7, Tip-8, Tip-9 ve Tip 11 kâse ve tabak profilleriyle aynı özellikleri taşıyan formdur (Lev. 9: 258-294). Bazı kaidelerin cidar kalınlığı diğerlerine göre daha kalındır (Lev. 9: 267, 277, 286) bazılarında kaide yükseklikleri değişiklik gösterir ancak yine de bu grubun esas özelliği olan dışa çekik kaide halkası itibarıyla bu gruptan ayrı değerlendirilemezler. Alçak halka kaidelerin ikinci yaygın formunda kaide halkalarının dıştan bakıldığında ince bir bilezik kadar yusuvarlak olduğu ve bir önceki gruba göre daha kavisli bir görünümün yakalandığı izlenir (Lev. 9: 295-309, Lev. 10: 310-326). Bu iki ana form dışında bazı küçük farklılıklar taşıyan buluntulardan da söz etmek gerekir. Bu farklılıkların en belirgin şekilde temsil edildiğini düşündüğümüz kaidelerden oldukça alçak olan ilk örnekteki (Lev. 10: 327) farklılık kaide halkasının sivriltilerek keskinleştirilmiş bir görünüm kazanmış olmasıdır. Bu özelliği paylaşan farklı yüksekliklerde birkaç örnek daha bulunmaktadır (Lev. 10: 327- 338). Dördüncü bir grup olarak değerlendirebileceğimiz alçak halka kaide formunda ise diğer gruplara göre daha yüksek, içten yuvarlatılmış dıştan ise yine diğer gruplarımızdan farklı olarak daha dik açıyla düzleme oturan görünüm hakimdir (Lev. 10: 339-346). Tek bir kaidede rastlanan hafif içe çekik profil de bu grup içine dahil edilmiştir (Lev. 10: 347).

Diğer Kap Formları

Kadıkalesi seramiklerinde diğer tiplere göre az miktarda kapalı kaplara ait parça ele geçmiştir. Genellikle amorf parçalarla temsil edilen bu grupta, dışa taşkın düz dipli, geniş küresel gövdeli, oldukça dar ve kısa boyunlu kaplar bulunmaktadır. Ağızdan gövdeye bağlanan tek kulplu olan bu kabın dip benzerlerini az sayıda olsa da buluntular içinde görmek mümkündür. Kabın iç ve dış yüzeyi bezemesizdir, sadece dar boyun çevresinde iki sıra dairesel kazıma uygulanmıştır. Başka bir örnekte kırılmış ve noksan ağız kısmının basit-yuvarlatılmış formda olduğu anlaşılmaktadır. Küresel gövdeli bu kap da, ağızdan çıkıp gövdeye bağlanan tek kulpludur. Parçanın tüm dış yüzeyi sırlıdır ancak Kadıkalesi buluntuları içindeki amorf parçalara bakıldığında bu tip kapalı kapların sadece gövde altına kadar sırlandığı görülmektedir. Dolayısıyla bu kabın kırıldığı yer itibarıyla tüm dış yüzeyinin sırlı olduğu sonucuna varılmamalıdır. Bu tip kaplara ait çok az sayıda amorf gövde parçasında, dış yüzeyde kazıma ve astar dekorasyon uygulanmıştır.

İlgi çeken başka bir önemli grup çoklu kaplardır. Hamur ve sır özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde Kadıkalesi'nde üretilmiş olma ihtimalleri yüksek olan bu grubun yoğun formu ikiz kaplardır (Lev. 12-o). İkiz kaplarda tek bir düz dip üzerinde ikiye ayrılan gövde kısımları, yuvarlatılmış basit ağız kenarıyla son bulur (Lev. 12: p). İkiye ayrılan gövde arasında tek bir kulp eklenir. Eldeki parçalardan yola çıkarak çoğunun sadece ağız çevrelerinin yeşil ya da sarı sırla sırlandığının söylemek mümkündür. Kadıkalesi çoklu kapları içinde benzerine pek rastlanmayan, yüksek halka kaideli ve üç hazneli bir örnek de mevcuttur (Lev. :370). Kaide halkasının uç kısmı kırık ve nokсандır, ancak yaklaşık 1.cm'lik bölümü korunan bölümden dışa çekik bir formu olduğu anlaşılmaktadır. Kabın bir diğer önemli özelliği ise tüm dış yüzeyinin sarı sırlı olması ve kaide ile gövdenin başladığı kısımda, kabın iki haznesinin tam ortasına denk gelen kısımda, tanımlanmayan bir kazıma desen görülmektedir¹⁶.

Sonuç

Kuşadası, Kadıkalesi'nde sürdürülen kazıların Bizans seramik araştırmalarına katkısı çok büyüktür. Çok zengin bir buluntu kaynağı olmasının yanında özellikle Zeuxippus Ailesi seramiklerin yerel üretim merkezlerine bir yenisini ekleyerek daha ayrıcalıklı bir yer edinmiştir. Kadıkalesi buluntuları içinde yerel üretim olabilecek seramikler Y. Waksman tarafından kimyasal analizler yoluyla incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda Kadıkalesi/Anaia üretimi olan parçalardan bazıları belirlenmiştir¹⁷. Analiz sonuçlarıyla birlikte, Tip 7 kâselerine ait yarı mamul parçaların ve hatalı üretim kâselerin varlığı göz önüne alındığında¹⁸, özellikle Tip 3- Derin kâse ve Tip 7 kâse formlarının Kadıkalesi üretimleri içinde önemli yer tuttuğu sonucuna varmak mümkündür. Tarafımızdan Zeuxippus Ailesi ile ilişkilendirilen bu üretimlerin yanında, Kadıkalesi'nden oldukça uzakta bulunan Akra kenti mallarının da Kadıkalesi buluntuları içindeki varlığı kanıtlanmıştır. Analizler ışığında Kadıkalesi ve Akra arasındaki ticari ilişkinin hareketliliği açığa çıkarılmıştır¹⁹. Buluntular içinde çok fazla sayıda ele geçen ve birçok kap formunda ortak olan yüksek ve alçak

16 Buluntular içinde çok sayıda kulp parçası, bazı münferit ağız parçaları ve kadeh formları da mevcuttur. Ancak bu parçalar çok az sayıda oldukları için tipolojiye dahil edilmemişlerdir. İnanan 2010a, 378-Res.16-17, 379-Res.18-19.

17 Waksman 2013, Res.V-1, Fig.V-1, Res.V-2, Fig.V-2.

18 İnanan 2010, 128-Fig.4-5; Mercangöz-Doğer 2009, 99-Tab. IV-a.

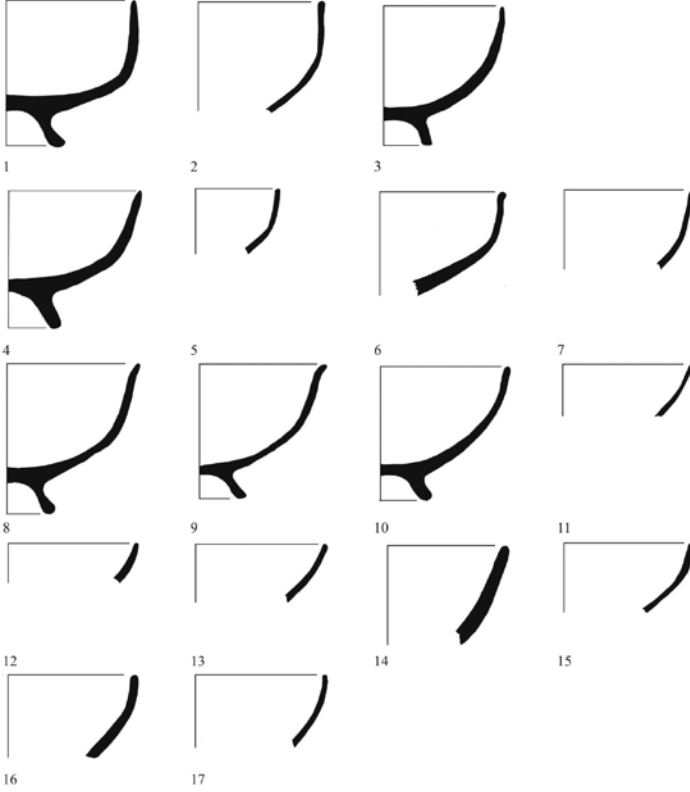
19 Waksman 2013, 109.

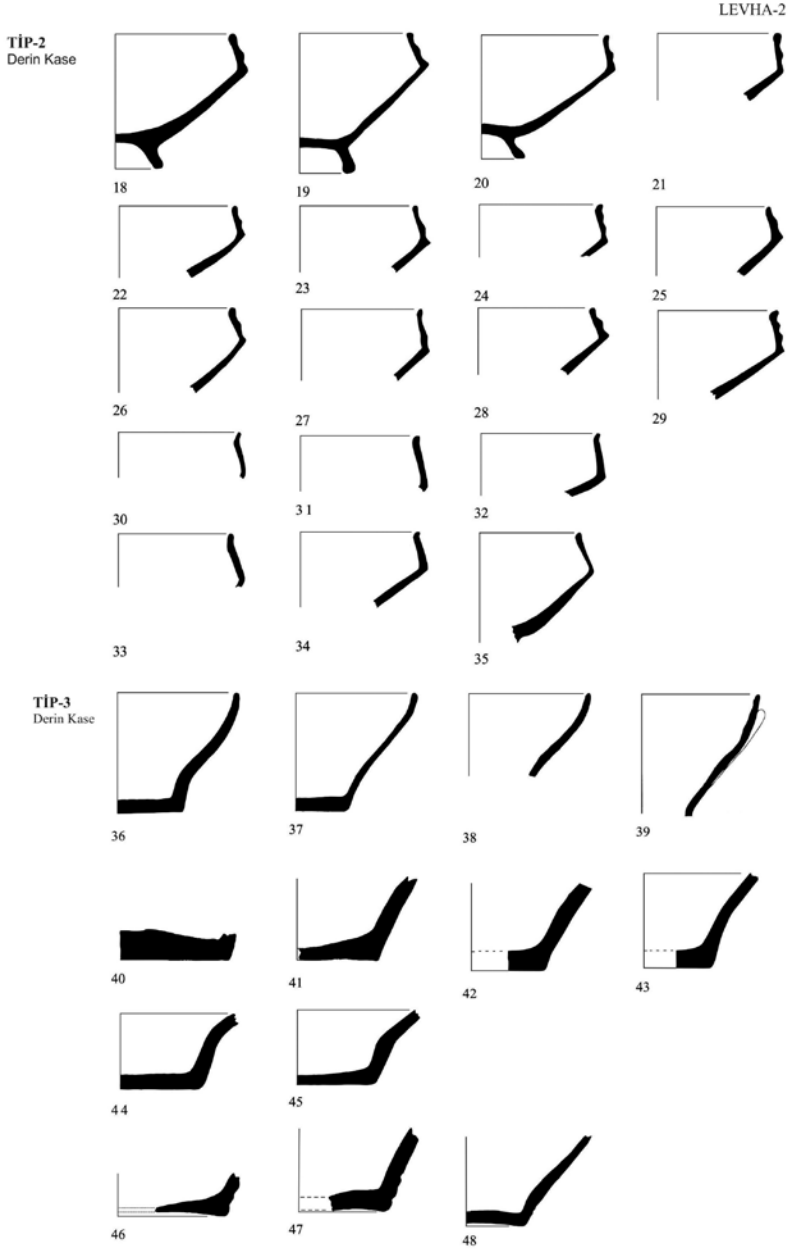
halka kaide parçalarıyla ağız formlarının dışında, henüz tipolojileri yapılabilecek kadar yeteri sayıda ele geçmemiş olan münferit tipler ile çoklu kaplar, kapalı kaplar ve kadehlerin sınıflandırılması ve ayrıntılı çalışmaları tamamlanmasının ardından, bazılarının Kadıkalesi üretimlerine dahil edilme ihtimali güçlüdür²⁰. Kadıkalesi seramiklerinin, yeni buluntuların da eklenmesiyle titizlikle tasnifine ve analizlerine devam edildikçe, çalışmamızda 11 ana kap tipi ve 347 form ile sınırlandırılan bu tipolojinin genişletilebileceği açıkça görülmektedir. Kadıkalesi üretimlerinin ve buluntularının, Bizans sırlı seramik bilgilerimize yenilerini ekleyeceği ve Zeuxippus Ailesi kaplarının form ve repertuar örneklerini arttıracığı şüphesizdir.

20 İnanan 2010a, 128-Fig.4-5; Mercangöz 2013,195-Kat. no:1.

KADIKALESİ (ZFW) SERAMİKLERİNİN TİPOLOJİSİ
Kap Tipi Belirlenen Derin Kase, Kase ve Tabaklar

TIP-1
Derin Kase

TIP-4
Derin Kase

49

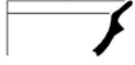
50

51

52

53

54

55

56

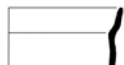
57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

LEVHA-3

TIP-5
Derin Kase

82

83

84

85

86

TIP-6
Kase

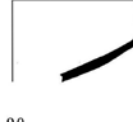
87

88

89

90

91

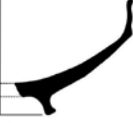
92

93

94

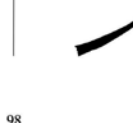
95

96

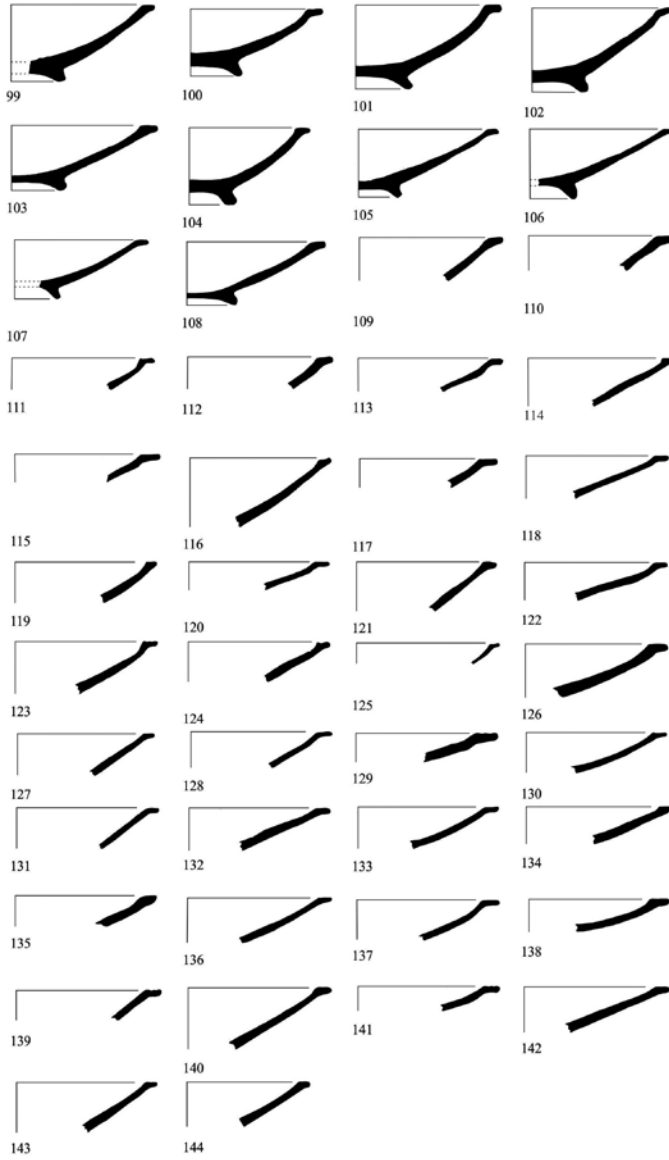

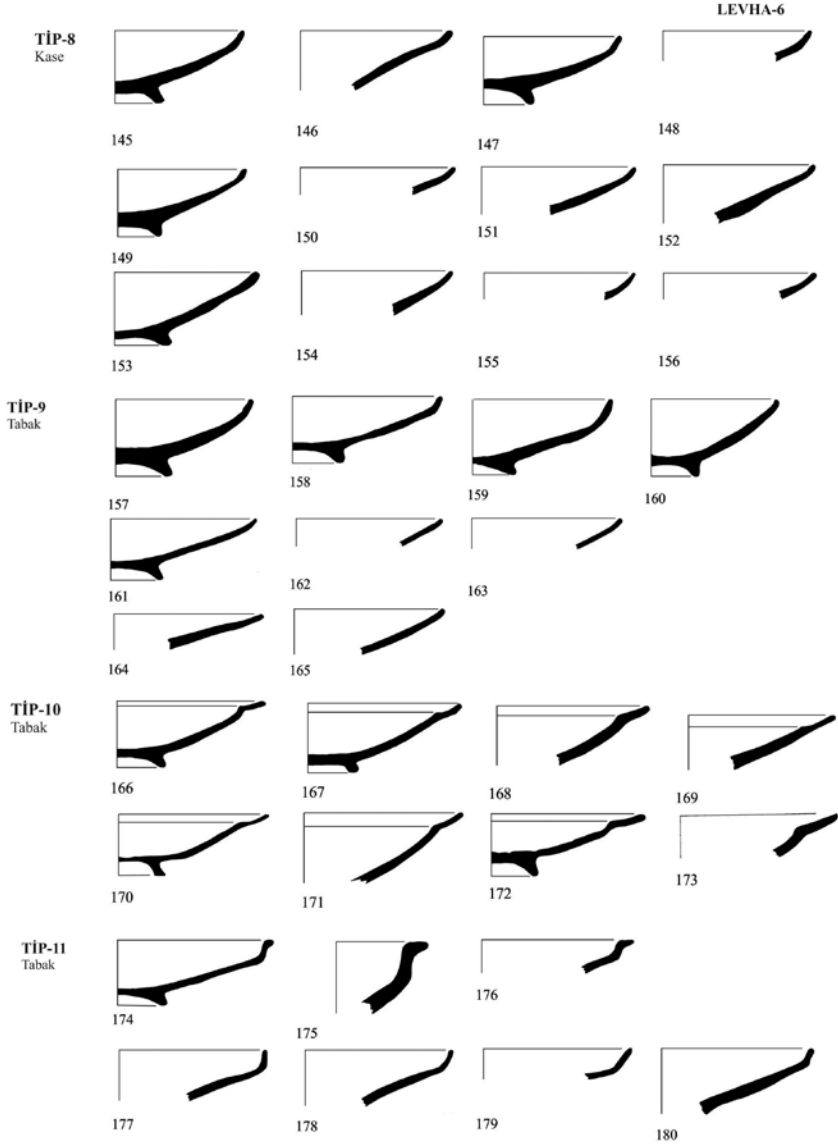
97

98

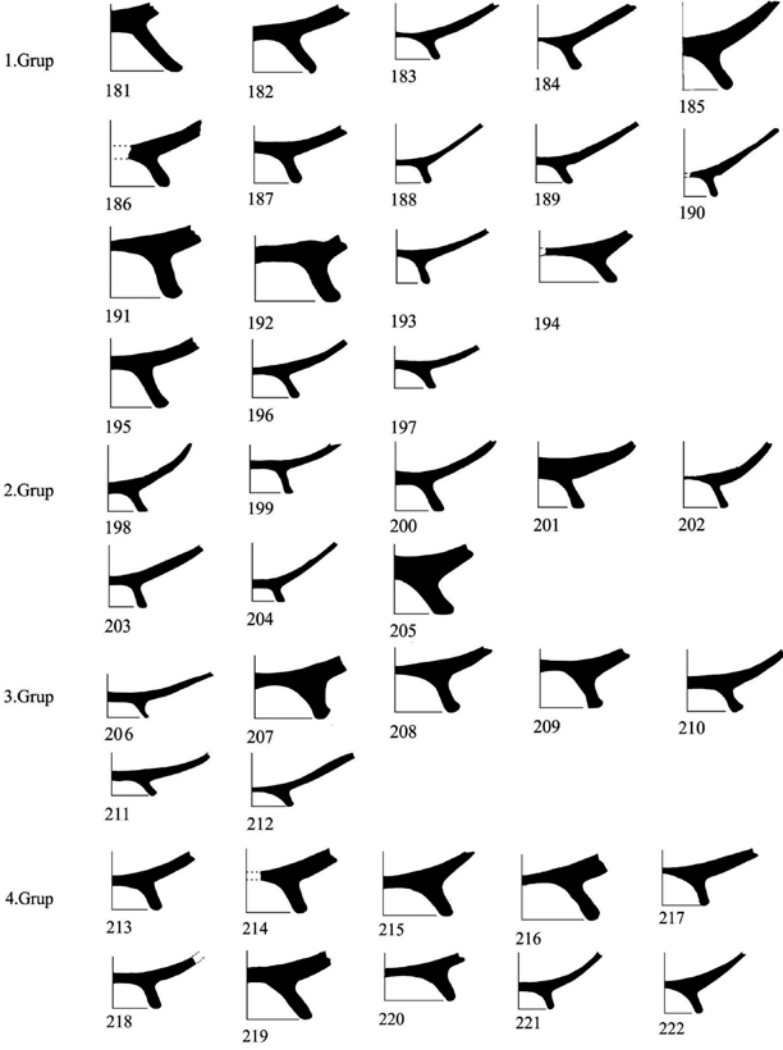
TIP-7
Kase

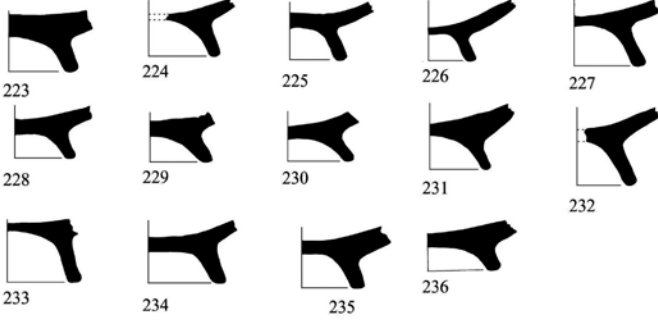

YÜKSEK HALKA KAİDELER

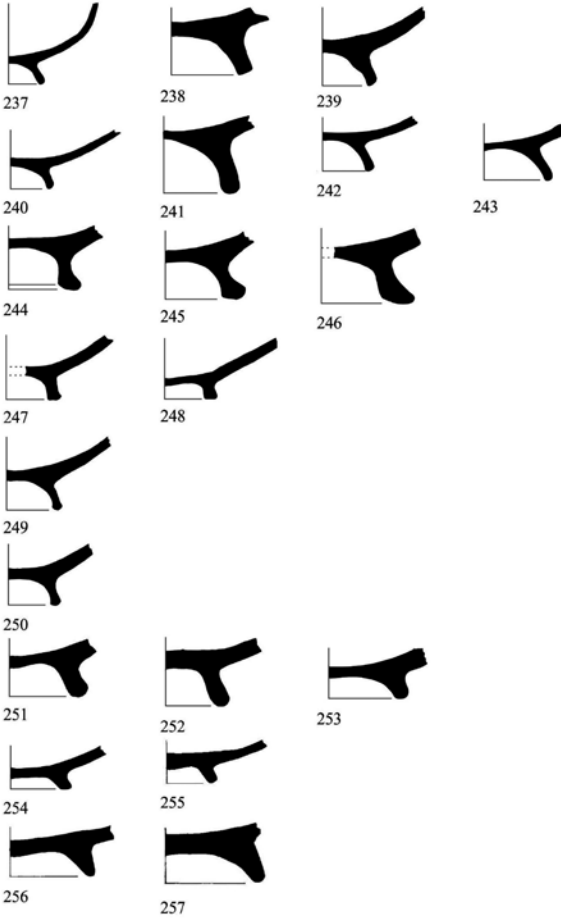
Tip-1, Tip-2, Tip-4 ve Tip-6 Kaplarında Ortak Olan Formlar

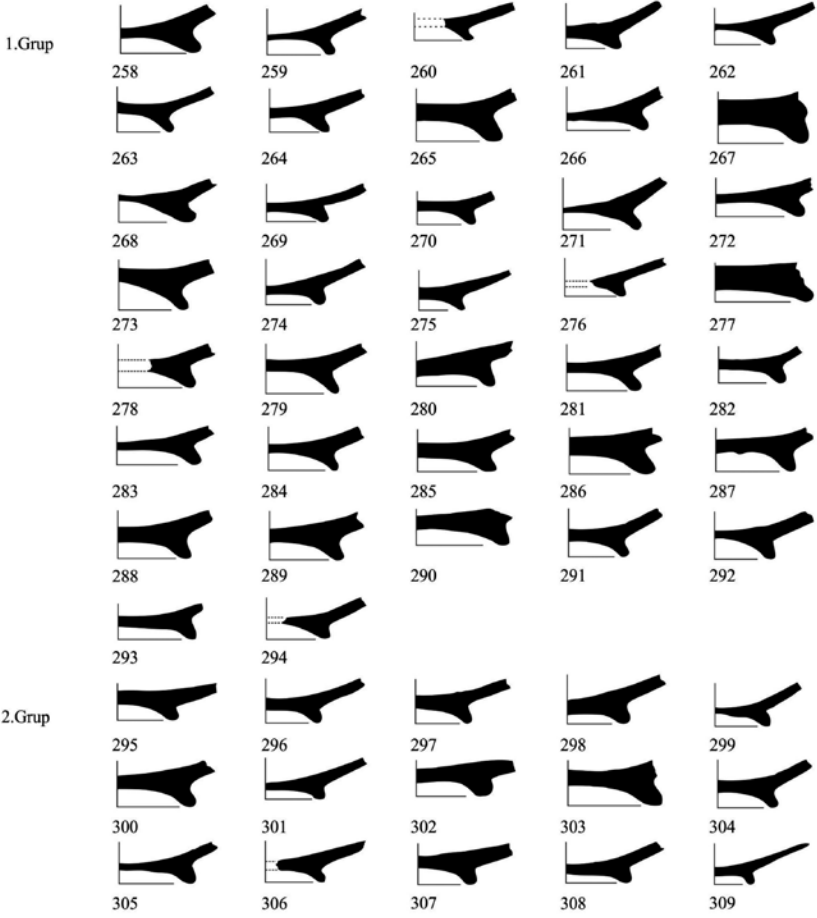
4.Grup

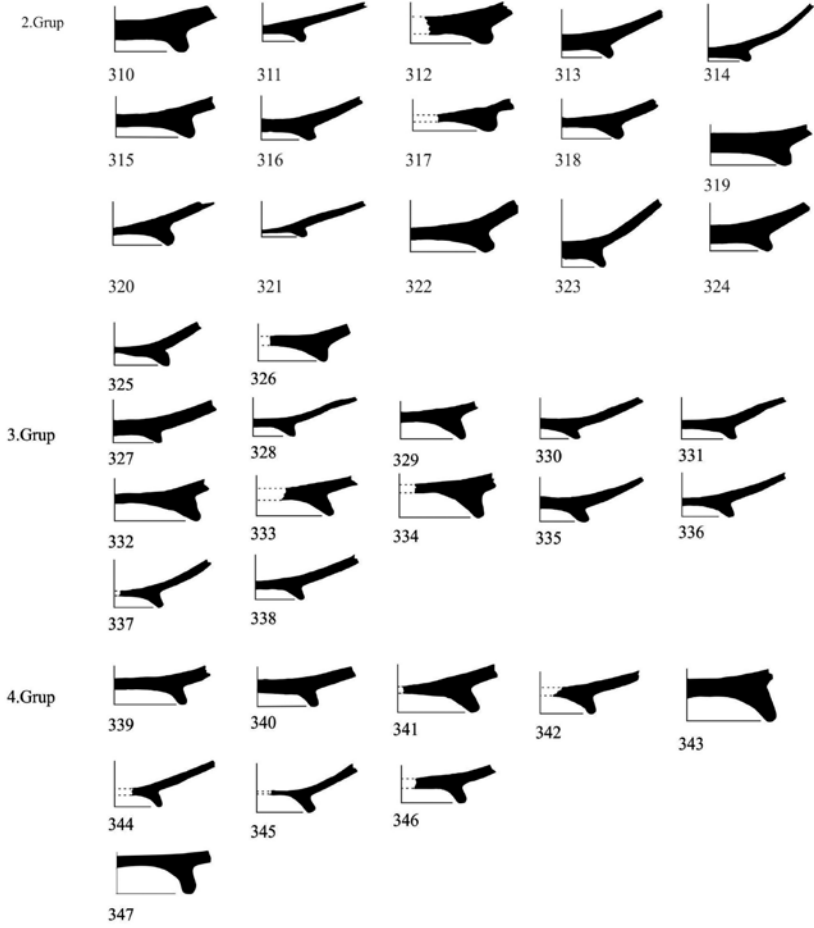

Alt gruplar

ALÇAK HALKA KAİDE PARÇALARI
Tip-5, Tip-7, Tip-8, Tip-9 ve Tip-11 Kapılarında Ortak Formlar

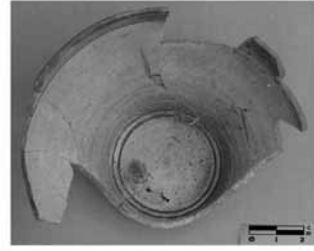
LEVHA-II

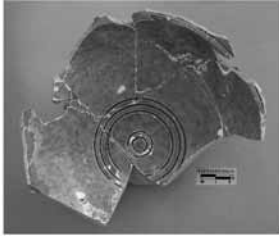
a-Tip-1

b-Tip-2

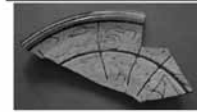
c-Tip-3

d-Tip-4

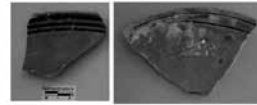
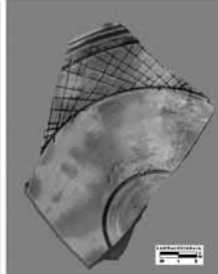
e-Tip-5

f-Tip-6

g-Tip-7

h-Tip-8

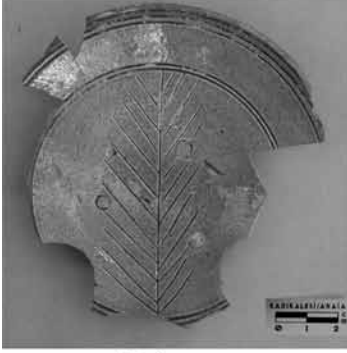
i-Tip-10

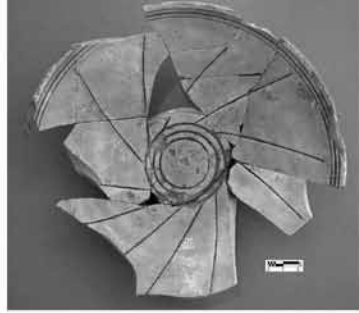
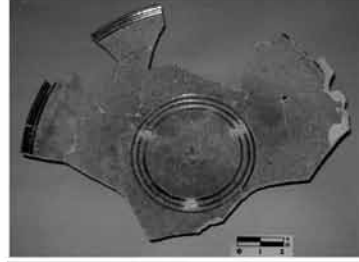
j-Tip-9

LEVHA-12

k-Tip-8

l-Tip-9

m-Tip-10

p-Üçtüzkap

o-kizkap

n-Tip-11

Kaynakça

Armstrong 1992

Armstrong, P. "Zeuxippus Derivative Bowls From Sparta", Philolakon, Lakonian Studies in Honour Of Hector Catling, ed. J.M. Sanders, Athenes.

Armstrong-Hatcher 1997

Armstrong, P. - Hatcher, H. "Byzantine and Allied Pottery, Phase 2: Past Work on Materials Analysis and Future Prospects", Ed. H. Maguire, Materials Analysis Of Byzantine Pottery, Washington.

Böhlendorf-Arslan 2004

Böhlendorf-Arslan, B. Glasierte Byzantinische Keramik Aus Der Türkei, İstanbul.

Doğer 2004

Doğer, L. "Anaia-Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2002 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuların Ön Değerlendirilmesi", E.Ü. Sanat Tarihi Dergisi, Aydoğan Demir'e Armağan, XIII/1, İzmir.

Doğer 2005

Doğer, L. "Kuşadası Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2003 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntuları", E.Ü. Sanat Tarihi Dergisi, Lale Bulut'a Armağan, XIV/1 (Nisan 2005), İzmir.

Doğer 2014

Doğer, L. Daskyleion II, Hisartepe/Daskyleion Kazısı Bizans Seramikleri, Prof. Dr. Tomris Bakır'a Armağan, İstanbul.

İnanan 2010a

İnanan, F. "Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı Zeuxippus Tipi Seramikleri", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

İnanan 2010

İnanan, F. "Anaia - Kadıkalesi: A New Zeuxippus Ware Production Centre", Çağlar Boyu Ticaret ve Üretim Uluslararası Sempozyum, Proceedings of the International Symposium "Trade and Production Through the Ages", Selçuk University, Konya 25–28 November 2008, Eds. E. Doksanaltı, E. Aslan, Konya.

İnanan 2013

İnanan, F. "Zeuxippus Type Ceramics and Samples from Kadıkalesi/Anaia, Kusadası", Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası, Ed. Z. Mercangöz, İstanbul.

Megaw 1968

Megaw, A.H.S. "Zeuxippus Ware", BSA 63, Athenes.

Megaw 1989

Megaw, A.H.S. "Zeuxippus Ware Again", BCH Supplement XVIII, Athenes.

Megaw-Jones 1983

Megaw, A.H.S.- Jones, R.E. "Byzantine and Allied Pottery: A Contribution by Chemical Analysis to Problems of Origin and Distribution", BSA 78, Athenes.

Megaw-Armstrong-Hatcher 2003

Megaw, A.H.S.- Armstrong, P. - Hatcher, H. "Zeuxippus Ware: An Analytical Approach to the Question of Provenance", ACTES (IIPAKTIKA), Athens.

Maguire 1997

Maguire, H. (ed.), Materials Analysis Of Byzantine Pottery, Washington.

Mercangöz 2008

Mercangöz, Z. "Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2006 Yılı Çalışmaları", 29. KST-3, Ankara.

Mercangöz 2010

Mercangöz, Z. "Ostentatious Life in a Byzantine Province: Some Selected Pieces from the Finds of the Excavation in Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia (Prov.Aydın, Tr)" Byzanz – Das Römerreich im Mittelalter, Teil 2, 1, Schaulätze, Mainz.

Mercangöz-İnanan 2011

Mercangöz, Z. -İnanan, F. "Kuşadası-Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları", XIII.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (14-16 Ekim 2009), Bildiriler, Denizli.

Mercangöz 2012

Mercangöz, Z. "Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı: Bizans Döneminden Birkaç Küçük Buluntu", Proceedings of the Workshop Byzantine Small Finds in Archaeological Contexts, eds. B. Böhlendorf-Arslan-A. Ricci, Byzas 15, İstanbul.

Mercangöz-Tok-Coşkun 2013

Mercangöz, Z.- Tok, E.-Coşkun, T., H. "Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları", 34. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 28 Mayıs-1 Haziran 2012, Çorum.

Mercangöz-Doğer 2009

Mercangöz, Z.-Doğer, L. "Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Bizans Sırlı Seramikleri", I. ODTÜ Arkeometri Çalıştay. Türkiye Arkeolojisi'nde

Seramik ve Arkeometrik Çalışmalar. Prof. Dr. Ufuk Esin Anısına, 7-9 Mayıs 2009, Ankara.

Mercangöz 2013

Mercangöz, Z. "Latin Patrons of Commercial Production in Kadıkalesi/ Anaia", Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası, Ed. Prof. Dr. Z. Mercangöz, Ege Yayınları, İstanbul.

Mercangöz 2013a

Mercangöz, Z. "Giriş/Introduction", Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası, Ed. Prof. Dr. Z. Mercangöz, Ege Yayınları, İstanbul.

Mercangöz 2013b

Mercangöz, Z. "Kuşadası, Kadıkalesi'nde Geç Bizans Çağı Ticari Üretimlerine İlişkin Arkeolojik Bulgular", Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadıkalesi nearby Kuşadası, Ed. Prof. Dr. Z. Mercangöz, Ege Yayınları, İstanbul.

Spieser 1996

Spieser, J., M. Die Byzantinische Keramik Aus De Stadtgrabung Von Pergamon, Berlin.

Uggeri 1998

Uggeri, S., P. "Ceramica Tipo "Zeuxippus" Dal Castello Di Kyme İn Turchia", Kyme Eolica, 32, CA 32, Catania.

Uggeri 2003

Uggeri, S., P. "Zeuxippus Ware": Novita Da Kyme Eolica (Turchia)", ACTES (IIPAKTIKA), Thessaloniki, 11-16 Octobre 1999, Athènes.

Waksman-Spieser 1997

Waksman, S., Y. - Spieser, J., M. "Byzantine Ceramics Excavated In Pergamon: Archaeological Classification And Characterization Of The Local And Imported Productions By PIXE And INAA Elemental Analysis, Mineralogy, And Petrography", Ed. H. Maguire, Materials Analysis Of Byzantine Pottery, Washington.

Waksman-François 2004-2005

S.Y. Waksman-V. François, "Vers une redéfinition typologique et analytique des céramiques byzantines du type Zeuxippus Ware", BCH 128-129, 2004-2005, Athenes.

Waksman-Girgin 2008

Waksman, S., Y.- Girgin, Ç. "Les Vestiges de Production de Céramiques

des fouilles de Sirkeci (İstanbul). Premiers Elements de Caracterisation”, *Anatolia Antiqua XVI*, İstanbul.

Waksman 2010

Waksman, S., Y. “Novy Svet Ware”, an Exceptional Cargo of Glazed Wares from a 13th-Century Shipwreck near Sudak (Crimea, Ukraine)-Morphological Typology and Laboratory Investigations”, *The International Journal of Nautical Archaeology* 39/2, Silvestri-Alberta.

Waksman 2013

Waksman, S., Y. “The Identification and Diffusion of Anaia’s Ceramic Products: A Preliminary Approach Using Chemical Analysis”, *Byzantine Craftsmen-Latin Patrons, Reflections from the Anaian Commercial Production in the Light of the Excavations at Kadikalesi nearby Kuşadası*, Ed. Z. Mercangöz, İstanbul.